

A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája

A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája a Biológiai Sokféleség Egyezmény részeként jött létre és került elfogadásra a Részes Felek Konferenciáján (Conference of the Parties) 2002. április 19-én, Hágában (VI./ 9. számú határozat).

Eredeti címe: Global Strategy for Plant Conservation – GSPC

A Stratégiát a Részes Felek 2010-ben felülvizsgálták és aktualizálták. Az új Stratégia, amely a 2011-2020. évekre szóló feladatokat és elérendő célokat határozza meg 2010. október 18-29-én került megvitatásra a Részes Felek 10. Konferenciáján, Nagoyában.

A kiadványban közölt szöveg a megújított GSPC előzetes, nem szerkesztett változatának nem hivatalos fordítása. A magyar nyelvű szöveget gondozza és a 2010-ben, a Biológiai Sokféleség Nemzetközi Évében kiadja a Magyar Arborétumok és Botanikus Kertek Szövetsége

Szerkesztette:
Radvánszky Antal és Zsigmond Vince

Közreműködött:
Halász Ferenc és Kósa Géza, valamint a hazai gyűjteményes kertek munkatársai

A kiadvány a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium „Zöld Forrás” pályázatának támogatásával készült.

Magyar Arborétumok és Botanikus Kertek Szövetsége
1083 Budapest, Illés u. 25.
kosa@botanika.hu, zsigmond@zoobudapest.com
www.mabotkertek.hu

A MABOSZ közhasznú társadalmi szervezet.
Adószám: 18044122-1-42
Bankszámlaszám: 11708001-20370745
Köszönjük támogatását!

Előszó

A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája (GSPC) nélkülözhetetlen keretet biztosít a növényvilág sokféleségének megőrzéséhez globális és nemzeti szinten egyaránt. A nemzetközi közösség által 2002-ben elfogadott stratégia, 16 kiemelt célkitűzésével egy új, innovatív modellt mutatott a biológiai sokféleség-megőrzés célkitűzéseinek meghatározására. 2010 októberében a Biológiai Sokféleség Egyezmény (CBD) 10. Részleges Felek Konferenciáján (COP) egy megújított stratégia került elfogadásra, a 2011-2020 időszakra 193 ország képviselőinek egyhangú támogatásával. A biológiai sokféleség megőrzése nemzeti feladat, amelyhez a stratégia egy rugalmas keretet biztosít. Ezen a kereten belül nemzeti célok alakíthatók ki a nemzeti prioritások és kapacitások függvényében. A botanikus kertek világszerte kulcsfontosságú szerepet játszanak a stratégia céljainak megvalósításában nemzeti és nemzetközi együttműködések által. A magyarországi botanikus kertek különösen aktív szerepet töltenek be az ex situ növénymegőrzésben, az oktatásban, kutatásban és az Európai Botanikus Kerti Konzorciumban végzett munkájukkal a nemzetközi együttműködésben egyaránt. A Stratégia célkitűzéseit érvényesítve egy kiemelt fontosságú magbank kialakítása kezdődött meg Magyarországon, és a stratégia magyar nyelvű kiadása is tovább erősíti a célkitűzések elérését biztosító tevékenységeket. A Botanic Gardens Conservation International (BGCI) folyamatosan segíti és támogatja a stratégia megvalósítását, és külön örömmünkre szolgál, hogy a stratégia magyar nyelven is elérhetővé válik. Ez lehetőséget teremt a figyelemfelhívásra a növényi sokféleség fontosságának felismeréséhez, és a szükséges tevékenységek meghatározásához a társadalom széles köreiből együttműködések építve ki Földünk legfontosabb természeti erőforrásának megőrzéséhez. Gratulációnkat fejezzük a Magyar Arborétumok és Botanikus Kertek Szövetségének a stratégia magyar nyelvű kiadásáért és várakozással tekintünk a további jövőbeni együttműködések felé a növényi sokféleség megőrzése terén.

Suzanne Sharrock
Director of Global Programmes,
Botanic Gardens Conservation International

A növényvilág sokféleségének megőrzéséről

A XXI. század talán legnagyobb kihívása természetes környezetünk megőrzése. A tét nem „csupán” az, hogy sikerül-e megmenteni fajokat a kihalástól, vagy fontos élőhelyeket a teljes pusztulástól. A tét maga az emberiség megmaradása, mert élő, és sokféleségében létező környezet nélkül hosszú távon az emberiségnek sincs esélye a fennmaradásra.

Természetes környezetünk megőrzéséhez azonban nem elegendő, hogy az élővilággal foglalkozó szakemberek ismereteik alapján igyekeznek felelősen cselekedni. A probléma súlyát minden embernek értenie és éreznie kell. A biológia és más tudományok ismerete önmagában ehhez már nem elegendő. Professzionális tájékoztatás és ismeretterjesztés, kifinomult pedagógia, eltökélt politikai akarat szükséges, hogy az egyes egyén szintjén is fel tudjuk ébreszteni a természet iránti felelősségérzetet. A siker a jelen szakemberein és döntéshozóin, illetve az általuk biztosított lehetőségek között felnövő generációkon múlik.

Egyetemesen elfogadott tény, hogy a növények a földi élet létének és fennmaradásának kiemelkedően fontos, nélkülözhetetlen elemei: élelmet, energiát, gyógyszert és mindennapi életünkhöz számtalan más fontos alapanyagot biztosítanak. Ugyanakkor nem csak nyersanyagforrások, az általuk nyújtott környezeti, vagy más néven ökológiai szolgáltatások úgyszintén elengedhetetlenek. A növényvilág biztosította nyersanyagokra és szolgáltatásokra hosszú távon és fenntarthatóan csak akkor számíthatunk, ha a növények sokféleségét mind a fajokon belüli variabilitás, mind a fajgazdagság, mind a társulások és az ökoszisztémák diverzitásának szintjén képesek vagyunk megőrizni.

A természetvédelemnek a biológiai sokféleség megőrzése érdekében alkalmazott módszerei többfélék. A jogi szabályozás jellemzően kétirányú: a veszélyeztetett fajok fennmaradását egyrészt a fajok egyedeinek védelmével, másrészt a faj élőhelyeinek védelmével, vagyis területi alapon igyekszik elősegíteni. Utóbbi adott fajok védelmén túl életközösségek megőrzésére is alkalmas, amely azért is fontos, mert a veszélyeztetettség nyilvánvalóan nem csak faji, hanem jellemzően életközösségi szinten is jelentkezik.

Előbbiekkel részben párhuzamos (más közelítésben lényegében a jog ebből eredeztethető) a természetvédelem két fő oszlopának tartott módszer: az úgynevezett in situ és ex situ. Az in situ azokat az aktív és passzív (vagyis nem beavatkozó) módszereket jelenti, amelyek az adott veszélyeztetett fajt (vagy fajokat, illetve populáció(ka)t) eredeti élőhelyén, annak megőrzésével, rekonstrukciójával, stb. törekszik megoldani. Hazánkban ezt a feladatot jellemzően a védett területek kezelői, többségében a nemzeti parkok látják el.

Az ex situ módszercsoport adott veszélyeztetett faj, vagy éppen a faj egyes populációinak megőrzését az eredeti élőhelytől távol, lehetőség szerint genetikailag reprezentatív állományok fenntartásával, és szükség szerinti szaporításával törekszik megoldani. A szabadföldi gyűjteményektől a növényházi állományokon át a vadon élő növények genetikai sokféleségének megmaradását szolgáló magbankokig az ex situ tevékenységek jellemző intézményei szerte a világon a botanikus kertek. Nem véletlen, hiszen ezek az intézmények több évszázados múltú műhelyek, tudásközpontok, ahol egyidejűleg van jelen az a tudás és tapasztalat, amely alkalmassá teszi őket ezen feladatok felelős ellátására.

Fontos hangsúlyozni, hogy az in situ és ex situ módszerek egymásnak nem alternatívái (és különösen nem versenytársai!), hanem egyértelműen kiegészítői! Természetesen az élőhely megőrzése mindenkor prioritást élvez, azonban – különböző okok miatt – ez nem mindig lehetséges! Ilyen esetekben az ex situ módszerek óriási lehetőséget nyújtanak a sokféleség megmentéséhez, megőrzéséhez.

A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája

1999-ben, a 16. Botanikai Kongresszus (St. Louis, Missouri) résztvevői megállapították, hogy a biológiai sokféleség védelme területén a növényvilág sokféleségének, mint az emberi élet és a földi lét egyik legfontosabb összetevőjének védelme, a megőrzési stratégiák kidolgozásában kiemelt helyet kell, hogy betöltsön.

Válaszul a Botanic Gardens Conservation International (BGCI), nemzetközi botanikus kerteket tömörítő szervezet 2000-ben összehívott egy tanácskozást 14 ország szakmai szervezeteinek képviselőivel. A tanácskozáson elfogadásra került a Gran Canaria Nyilatkozat*, amely körvonalazta a növényi sokféleség védelmének nemzetközi irányelveit. A tanácskozás eredményeként megkezdődött a növényvilág megőrzését célzó világstratégia kidolgozása a Biológiai Sokféleség Egyezmény keretein belül. A Stratégia 5 fő témakörön belül 16 pontban rögzített céljai az Egyezmény Részes Feleinek Konferenciáján (Hága, 2002) kerültek elfogadásra:

- A növényvilág sokféleségének megértése és dokumentálása;
- A növényvilág sokféleségének védelme / megőrzése;
- A növényvilág sokféleségének fenntartható használata;
- Oktatás és ismeretterjesztés a növényvilág sokféleségéről, illetve annak megőrzéséért
- Kapacitás kiépítése a növényvilág sokféleségének megőrzéséhez

A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája, mint a Biológiai Sokféleség Egyezmény szerves része, a világ legtöbb országában ismertté, és a helyi, nemzeti és nemzetközi kezdeményezések részévé vált. A 2002-ben elfogadott Stratégia által 2010-ig elérendő célok, illetve elért eredmények 2008-2009 folyamán összegzésre és felülvizsgálatra kerültek. Ennek ismeretében újult meg a Stratégia és kerültek meghatározásra az aktuális feladatok, illetve a következő évtizedben elérendő célok.

BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG EGYEZMÉNY

Az ENSZ 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés Konferenciáján (United Nations Conference on Environment and Development, UNCED) számos globálissá vált környezeti problémáról folytak tárgyalások. Ekkor született meg a Biológiai Sokféleség Egyezmény, az Éghajlatváltozási Keretegyezmény, valamint elfogadták a fenntartható és tartamos erdőgazdálkodás alapelveit, illetve meghatározták a sivatagosodással foglalkozó nemzetközi megállapodás kidolgozásának szükségességét. Ezek közös alapelveit a „Riói Nyilatkozatban” rögzítették.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény jelentősége, hogy a legmagasabb nemzetközi politika szintjén foglal állást az ember (emberi társadalom) és a természet (élővilág, biológiai sokféleség) viszonyának meghatározásában. Az Egyezmény nem csupán alapelveket és feladatokat definiál, de intézkedik a végrehajtás funkcionális, szervezeti és finanszírozási kérdéseire vonatkozóan is.

AZ EGYEZMÉNY CÉLKITŰZÉSEI

- a biológiai sokféleség megőrzése,
- a biológiai sokféleség komponenseinek fenntartható használata,
- a genetikai erőforrások hasznosításából származó előnyök igazságos és méltányos elosztása, beleértve a genetikai erőforrásokhoz való megfelelő hozzáférhetőséget, technológiák átadását és pénzeszközök biztosítását.

Az Egyezmény egyensúlyra törekszik a három hangsúlyos cél megfogalmazásában a megőrzés, a használat és a hasznok megosztása között.

* Gran Canaria Declaration - <http://www.cbd.int/doc/meetings/cop/cop-05/information/cop-05-inf-32-en.pdf>

AZ EGYZMÉNY MŰKÖDÉSE

Az Egyezmény legfőbb döntéshozó szerve a **Részes Felek Konferenciája**, amelynek feladata az Egyezmény működésének irányítása és végrehajtásának ellenőrzése. A Részes Felek Konferenciájának rendszeres találkozóira szabályos időközönként, kétévente kerül sor, de rendkívüli találkozók összehívására is lehetőség van. Ilyen rendkívüli találkozón került sor a Cartagena Jegyzőkönyv elfogadására.

A **Titkárság** feladata, hogy megszervezze és segítse a Részes Felek Konferenciáját és az Egyezmény egyéb kiegészítő testületeinek találkozóit, továbbá koordinálja más érintett nemzetközi testületekkel való együttműködést. A Titkárság ügyviteli költségeihez a Részes Felek a Konferencia által meghatározott összeggel járulnak hozzá.

Az Egyezmény **Tudományos, Szakmai és Technológiai Tanácsadó Testülete** (Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice, SBSTTA) ajánlásokkal segíti a Részes Felek Konferenciájának munkáját, amely ezeket megfontolva hozza meg határozatait.

Az Egyezmény Részes Feleinek VI. Konferenciája 2002-ben (Hágában) VI/9. határozatában fogadta el a Növényvilág Megőrzésének Világstratégiáját. A Részes Felek IX. Konferenciája (Bonnban) a IX/3-as határozatban elrendelte az eddigi stratégia felülvizsgálatát, ezért a 2011-2020 közötti időszakra egy megújított stratégia készült.

2010 májusában az Egyezmény Tanácsadó Testületének (SBSTTA) 14. konferenciáján, Nairobiban részletesen megvizsgálták a új stratégia célkitűzéseit, amelyek közül néhány célt módosítottak. A dokumentummal kapcsolatban hazánk is javasolt változtatásokat, magyar kezdeményezésre többek között az 5. cél is módosult!

A **Növényvilág Megőrzésének Új Világstratégiájáról a 2011-2020** közötti időszakra a Részes Felek X. Konferenciája 2010 októberében, Nagoyában, X/17-es határozatában döntött.

BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG EGYZMÉNY¹

(a továbbiakban Egyezmény)

RÉSZES FELEK KONFERENCIÁJA²

Tizedik találkozó - Nagoya, Japán, 2010. október 18-29.

4.7 napirendi pont

HATÁROZAT A NÖVÉNYVILÁG MEGŐRZÉSÉNEK VILÁGSTRATÉGIÁJA³ 2011-2020 KÖZÖTTI IDŐSZAKRA SZÓLÓ ÁTFOGÓ MEGÚJÍTÁSÁRÓL

A Részleges Felek Konferenciája

felismerve a növények alapvető szerepét az ökoszisztémák rugalmasságának fenntartásában és az ökoszisztéma-szolgáltatások biztosításában; a környezeti változásokhoz, *többek között* az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásban és ezen változások mérséklésében, valamint az emberi jólét fenntartásában,

üdvözölve az egyes Felek által a nemzeti intézkedések kidolgozásában, illetve ezen célkitűzések népszerűsítésében tett erőfeszítéseket, beleértve az európai regionális intézkedéseket, amelyek célja az Európai Növényvilág Megőrzési Stratégia (EPCS⁴) aktualizálása a Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája (a továbbiakban GSPC) keretein belül,

emlékeztetve arra, hogy a GSPC nemzeti szintű megvalósítása hozzájárul a Millenniumi Fejlesztési Célok⁵ végrehajtásához, különös tekintettel a szegénység visszaszorítására (1. számú célkitűzés), az egészségügyi válsághelyzet kezelésére (6. számú célkitűzés) és a környezeti fenntarthatóságra (7. számú célkitűzés),

elismerve a partnerek, a nemzetközi szervezetek és egyéb érdekelték által a GSPC-ben rögzített célkitűzések megvalósításának támogatását, valamint a megvalósításához szükséges kapacitás bővítése érdekében tett erőfeszítéseket,

üdvözölve az ENSZ mind a hat hivatalos nyelvén hozzáférhető Jelentést a Növényvilág Megőrzéséről⁶, amely röviden áttekinti a GSPC megvalósításában elért eredményeket, valamint *elismerve* azt a munkát, amellyel Írország kormányának hozzájárult a Jelentés elkészítéséhez és terjesztéséhez,

tudatában annak, hogy bár a GSPC megvalósításában minden szinten jelentős mérvű előrehaladás történt, a 2010-et követő időszakban is további erőfeszítések szükségesek a GSPC-ben rögzített célkitűzések eléréséhez,

1. *ügy határoz*, hogy elfogadja a Növényvilág Megőrzésének Világstratégiájára vonatkozó átfogó frissítést⁷, beleértve a 2011-2020 közötti időszak eredmény-orientált, világszintű célkitűzéseit, amelyeket az alábbi Függelék tartalmaz, valamint folytatja a GSPC megvalósítását a CBD 2011-2020 közötti időszakra szóló Stratégiai Terv a Biológiai Sokféleségért⁸ (továbbiakban Stratégiai Terv) szélesebb keretén belül;

1 Convention on Biological Diversity (CBD) - <http://www.cbd.int/>; <http://biodiv.kvvm.hu/convention> ; az Egyezményt a Magyar Országgyűlés törvény formájában hirdette ki: <http://biodiv.kvvm.hu/convention/F1117799202/fol669967/doc247921>

2 Conference of the Parties to the CBD (COP) - <http://www.cbd.int/convention/cops.shtml>

3 Global Strategy for Plant Conservation - <http://www.cbd.int/gspc/strategy.shtml>

4 European Plant Conservation Strategy - <http://www.plantaeuropa.org/pe-publications-EPCS.htm>

5 UN The Millennium Development Goals - <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/news/2005/MDGhung.html>

6 Plant Conservation Report - <http://www.cbd.int/doc/publications/plant-conservation-report-en.pdf>

7 A GSPC 2010-ig érvényes változata - <http://www.cbd.int/decision/cop/?id=7183>

8 The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 (CBD COP10 Decision X/2 - <http://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>

2. *hangsúlyozza*, hogy a 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó, eredmény-orientált világszintű célkitűzéseket olyan rugalmas keretnek kell tekinteni, amelyen belül nemzeti, illetve regionális, a nemzeti prioritásoknak és kapacitásoknak megfelelő célkitűzések dolgozhatóak ki, figyelembe véve az egyes országok közötti különbségeket a növényvilág sokfélesége tekintetében;
3. *hangsúlyozza* a kapacitásbővítés szükségességét a GSPC megvalósításának elősegítésében, különösen az aláíró fejlődő országok esetében, ezen belül pedig főképp a legkevésbé fejlett országokban, a kis szigetországok fejlődő államaiban és a gazdasági átalakuláson átmenő Felek országaiban;
4. *kiemeli*, hogy sürgős szükség van – a CBD Erőforrás-mobilizációs Stratégiájával⁹ összhangban – a pénzügyi, technikai és emberi erőforrások mobilizálására, valamint a kapacitások és a partneri együttműködések erősítésére a GSPC célkitűzéseinek megvalósítása érdekében;
5. *felszólítja* a Részes Feleket, a nem részes országok kormányait, a pénzügyi intézményrendszert és a finanszírozó szervezeteket, hogy kellő időben nyújtsanak megfelelő és fenntartható támogatást a GSPC megvalósításához, különösen az aláíró fejlődő országok, ezen belül pedig főképp a legkevésbé fejlett országok és a kis szigetországok fejlődő államai, valamint a gazdasági átalakuláson átmenő országok vonatkozásában;
6. *felszólítja* a Feleket és egyéb kormányokat, hogy:
  - (a) szükség szerint dolgozzanak ki nemzeti és regionális célkitűzéseket, illetve aktualizálják azokat, és ahol indokolt, a célkitűzéseket építsék be a vonatkozó tervekbe, programokba és kezdeményezésekbe, beleértve a nemzeti biodiverzitási stratégiákat és cselekvési terveket¹⁰, valamint hangolják össze a GSPC további végrehajtását azokkal a nemzeti, illetve regionális erőfeszítésekkel, amelyek a CBD 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó Stratégiai Tervének végrehajtását célozzák; és
  - (b) emlékeztetve a VII/10 számú határozat 6. cikkére, ahol erre még nem került sor, jelöljenek ki nemzeti GSPC „gyújtópontokat”¹¹, a nemzeti szintű megvalósítás elősegítése érdekében;
7. *felhívja* továbbá a nemzetközi és regionális szervezeteket, hogy:
  - (a) csatlakozzanak a megújított GSPC-hez, valamint járuljanak hozzá annak megvalósításához, többek között a növényi sokféleség csökkenésének megállítását célzó általános intézkedések révén;
  - (b) a kapacitásbővítés, a technológiaátadás, az információ-megosztás és az erőforrás mobilizálás megkönnyítése révén támogassák a GSPC célkitűzéseinek elérését segítő nemzeti és regionális szintű erőfeszítéseket;
  - (c) támogassák specifikus eszközrendszerek kidolgozását a helyi védett területek fenntartói számára, valamint esettanulmányok összeállítását azoknak a bevált kezelési módoknak a bemutatása céljából, amelyek a növényi erőforrásokhoz kapcsolódó hagyományos tudás csökkenésének megállítását célozzák;
8. *felhívja* a Részes Feleket, a nem részes országok kormányait és az illetékes szervezeteket, hogy nemzeti szinten segítsék elő a GSPC megvalósítását minden kapcsolódó szektorban, összhangban a CBD 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó Stratégiai Tervével, illetve a CBD egyéb dokumentumaiban, jegyzőkönyveiben és kezdeményezésekben foglaltakkal, beleértve a Cartagena Jegyzőkönyv¹² Stratégiai Tervét is.

9 Strategy for Resource Mobilization - <http://www.cbd.int/financial/mobilization.shtml>

10 National Biodiversity Strategy and Action Plan – Hazánk esetében lásd: http://www.kvvm.hu/cimg/documents/96_2009_OGY_hatarozat_NKP_3_1%20melleklete.pdf

11 National Focal Point – Hazánk esetében lásd: http://biodiv.kvvm.hu/convention/other_conv/fo1721212/nfp-cbd-GSPC.pdf

12 Cartagena Jegyzőkönyv a biológiai biztonságról - http://biodiv.kvvm.hu/cooperation/tech_coop

9. *ügy határozza meg*, hogy 2015-ben elvégzi a GSPC egységes, megújított változata és a benne foglalt célkitűzések végrehajtásának középtávú áttekintését, a CBD 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó Stratégiai Tervének középtávú áttekintésével és a Millenniumi Fejlesztési Célok megvalósításának áttekintésével együtt;
10. *felkéri továbbá a főtitkárt*, hogy a Global Partnership for Plant Conservation-nel (GPPC)¹³, egyéb partnerekkel és kapcsolódó szervezetekkel együttműködve, a szükséges erőforrások rendelkezésre állásának függvényében:
- (a) a Rugalmas Koordinációs Mechanizmus¹⁴ segítségével folytassa a megújított GSPC-hez kapcsolódó technikai alapok, mérőföldkövek és indikátorok kidolgozását, a CBD 2010 utáni időszakra vonatkozó Stratégiai Tervével összhangban, azzal a céllal, hogy a SBSTTA tizenötödik ülésén áttekintést végezhesen;
  - (b) 2012-re dolgozza ki a GSPC-hez tartozó eszközkészlet online változatát az ENSZ valamennyi hivatalos nyelvén oly módon, hogy workshop-ot szervez a célkitűzés, a kontextus, a készítő, a felhasználók meghatározása és a végrehajtás kiértékelése céljából, az Összekötő Csoport (GSPC Liaison Group) harmadik ülésén kidolgozott vázlat figyelembe vételével, a nemzeti és regionális szintű intézkedések kidolgozásának és aktualizálásának elősegítése, valamint a nemzeti/regionális szintű megvalósítás támogatása érdekében;
  - (c) szervezzen regionális kapacitásbővítő és képzési workshop-okat a GSPC nemzeti, szubregionális és regionális szintű megvalósításával kapcsolatban, amennyire ez lehetséges, egyéb kapcsolódó workshop-okkal összekötve; valamint
  - (d) hívja fel a figyelmet a 2010-et követő időszakra vonatkozó GSPC végrehajtása keretében kifejtett tevékenységeknek a Millenniumi Fejlesztési Célok elérésében, valamint az emberi jólét és a fenntartható fejlődés elősegítésében játszott szerepére;
11. *felszólítja a főtitkárt*, hogy javasoljon intézkedéseket a GSPC fokozott nemzeti szintű végrehajtásához és hangolja össze a GSPC megvalósítását a CBD-hez kapcsolódó egyéb programokkal, dokumentumokkal, jegyzőkönyvekkel és kezdeményezésekkel, beleértve az új Stratégiai Tervvel és annak végrehajtási intézkedéseivel való harmonizációt;
12. *nagyrabecsülését fejezi ki* Írország kormányának, Spanyolország kormányának, a Global Partnership for Plant Conservation-nak, a Botanic Gardens Conservation International-nak, a Royal Botanic Gardens Kew-nak, a Chicago Botanic Gardens-nak és a Durban Botanic Gardens-nak a megújított GSPC kidolgozásához kapcsolódó támogató tevékenységekért, valamint a Boeing társaságnak a regionális találkozók elősegítéséért;
13. *hálóját fejezi ki* a Botanic Gardens Conservation International-nak azért, hogy a CBD Titkársága számára programfelelőst (Programme Officer) biztosított a GSPC 2010-ig történő megvalósításának támogatása érdekében.

¹³ The Global Partnership for Plant Conservation (Világpartnerség a Növényvilág Megőrzéséért) - <http://www.plants2010.org/>

¹⁴ Flexible coordination mechanism for the GSPC (CBD COP7 Decision VII/10.4.) - <http://www.cbd.int/gspc/coordination.shtml>

FÜGGELÉK

A NÖVÉNYVILÁG MEGŐRZÉSÉNEK MEGÚJÍTOTT STRATÉGIÁJA

Növények nélkül nincs élet. Bolygónk működése és túlélésünk a növényektől függ. A GSPC célja a növényi sokféleség folyamatos csökkenésének megállítása.

A. JÖVŐKÉP

1. Elképzelésünk egy olyan pozitív, fenntartható jövő megteremtése, amelyben az emberi tevékenységek támogatják a növényi létformák sokféleségét (köztük a növények genetikai sokféleségének megőrzését, a növényfajok és –társulások, valamint a kapcsolódó élőhelyek és ökológiai egységek túlélését), és ahol ennek fejében a növények sokfélesége elősegíti és javítja megélhetésünket és jólétünket.

B. KÜLDETÉS

2. A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája egy olyan katalizátor, amely minden szinten – helyi, nemzeti, regionális és világszinten – elősegíti, hogy közösen dolgozva megértsük, megőrizzük, és fenntartható módon használjuk a növényvilág sokféleségének végtelen tárházat, miközben figyelemfelhívó szerepet tölt be, és megteremti a megvalósításhoz szükséges kapacitásokat.

C. CÉLOK

3. A Növényvilág Megőrzésének Világstratégiája rögzíti a növényvilág sokféleségét fenyegető veszélyek által felszínre került kihívásokat. A GSPC átfogó célja a CBD három célkitűzésének elérése, különös tekintettel a növényvilág sokféleségére, tekintetbe véve a CBD 8. cikkének (j) pontjában, valamint a Biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyvben foglaltakat.
4. A GSPC hatálya a szárazföldi, édesvízi és tengeri környezetben élő növényekre terjed ki. Továbbá, a GSPC a biológiai diverzitásnak a CBD által elismert három elsődleges szintjére vonatkozik, nevezetesen a növényvilág genetikai sokféleségére, a növényfajokra és –társulásokra, valamint azok élőhelyeire és az azokat magukban foglaló ökoszisztémákra.
5. Amíg a GSPC a növények világára vonatkozik, és elsősorban a magasabb rendű növényekre és más, jól körülírt rendszertani egységekre – például a mohákra és harasztokra – összpontosít, a Résztes Felek, a nem résztes országok kormányai és más érdekelttek fontosnak tarthatják egyéb rokonsági körökre – például az algákra és a gombákra (köztük a zuzmóképző fajokra) vonatkozó megőrzési stratégiák kidolgozását.
6. A GSPC-t a CBD 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó Stratégiai Tervének szélesebb keretén belül kell megvalósítani. Hasonlóképpen, jelen megújított GSPC szempontjából fontosak azok a mechanizmusok, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a Résztes Felek és más érdekelttek hatékonyan valósítsák meg az CBD-ben foglaltakat, és megfelelően nyomon kövessék a megvalósítás előrehaladását ennek az új Stratégiai Tervnek a keretében.
7. A Stratégia az alábbi öt előirányzatot foglalja magában:
  - (a) I. előirányzat: A növényvilág sokféleségének megfelelő megismerése, megértése és dokumentálása;
  - (b) II. előirányzat: A növényvilág sokféleségének sürgős és hatékony megőrzése;
  - (c) III. előirányzat: A növényvilág sokféleségének fenntartható és igazságos használata;
  - (d) IV. előirányzat: A növényvilág sokféleségének, a fenntartható megélhetésben játszott szerepének és az egész földi életben betöltött fontosságának oktatása és tudatosítása;
  - (e) V. előirányzat: A GSPC megvalósításához szükséges kapacitások és széles körű társadalmi elkötelezettség megteremtése.

D. A STRATÉGIA KIDOLGOZÁSÁNAK OKA

8. Általánosan elismert tény, hogy a növények a világ biológiai sokféleségének kulcsfontosságú elemei, és bolygónk nélkülözhetetlen erőforrását képezik. Az élelmiszerként, faipari alapanyagként és rostként felhasznált, termesztett növényfajokon kívül számos vadon élő növényfaj bír jelentős gazdasági és kulturális jelentőséggel, valamint potenciálisan haszonnövényé és árucikké válhat, annál is inkább, mivel az emberiség a környezeti és éghajlati változások miatt folyamatos kihívásokkal küzd. A növények kulcsszerepet játszanak bolygónk alapvető környezeti egyensúlyának és az ökoszisztémák stabilitásának fenntartásában, az állati élőhelyek nem helyettesíthető alkotóelemei. Jelenleg még nem áll rendelkezésre a világon előforduló növények teljes listája, de becslések szerint az edényes növényfajok teljes száma 400.000-es nagyságrendű lehet.
9. Különösen sürgető probléma, hogy számos növényfaj, -társulás és azok ökológiai kölcsönhatásai – beleértve a növényfajok, illetve az emberi közösségek és kultúrák között fennálló számos kapcsolatot is – a kihalás szélén állnak, olyan ember okozta veszélynek kitéve, mint – többek között – az éghajlatváltozás, az élőhelyek fokozatos eltűnése és átalakulása, a túlhasználat, a külhonos özönfajok terjedése, a szennyezés, a mezőgazdasági és egyéb célú irtás. Ha ennek a folyamatos romlásnak nem szabunk gátat, a sürgető gazdasági, társadalmi, egészségügyi és ipari problémák új megoldásainak kidolgozását lehetővé tévő számtalan lehetőség is elvész. Továbbá a növényi sokféleség kiemelt jelentőséggel bír az őslakos és helyi közösségek szempontjából, és ezek a közösségek létfontosságú szerepet játszanak a növényi sokféleség csökkenésével kapcsolatos feladatok azonosításában.
10. Ha minden szinten megteszik a szükséges erőfeszítéseket a megújított GSPC teljes körű megvalósítása érdekében, akkor: (I) a világ társadalmi továbbra is támaszkodhatnak a növényekre az ökoszisztémákhoz kapcsolódó árucikkek és szolgáltatások tekintetében, beleértve az élelmiszereket, a gyógyszereket, a tiszta vizet, éghajlatra gyakorolt kedvező hatást, a gazdag, termékeny földeket, az energiaforrásokat, és az egészséges légkört; (II) az emberiség megőrzi a lehetőségét, hogy teljes mértékben ki lehessen használni a növényvilágban rejlő potenciált az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásban, illetve hatásainak enyhítésében, felismerve a növényvilág sokféleségének az ökoszisztémák tűrőképességének fenntartásában játszott szerepét; (III) az egyes növényfajok kihalásának emberi tevékenységekből adódó veszélye nagy mértékben csökken, és sikerül megőrizni a növényvilág genetikai sokféleségét; (IV) a növényvilág sokféleségének gazdag evolúciós öröksége fenntartható módon kerül felhasználásra, és az ebből adódó előnyök méltányosan kerülnek elosztásra a halasztást nem tűrő problémák megoldása, a megélhetés támogatása és az emberi jólét emelése érdekében; (V) a növényvilág sokféleségétől függő őslakos és helyi közösségek tudását, újításait és alkalmazott gyakorlatát elismerik, tiszteletben tartják, megőrzik és fenntartják; valamint (VI) az emberek szerte a világon ráébrednek a növényvilág megőrzésének sürgető problémájára, illetve megértik, hogy a növényvilág életük támasza, megőrzésében mindenkinek szerepet kell vállalnia.

E. A NÖVÉNYVILÁG MEGŐRZÉSÉNEK VILÁGSTRATÉGIÁJA ÁLTALÁNOS ALAPELVEI

11. A tizenhat világszinten elfogadott, egyértelmű, szilárd, hosszú távú célkitűzés útmutatást nyújt a nemzeti növényvilág megőrzési célkitűzések kidolgozásában. Ezek a célkitűzések inkább pragmatikusan, mint szó szerint értelmezendők. Inkább stratégiai célúak, mint minden részletre kiterjedők.
12. A GSPC-hez regionális komponensek is kidolgozhatók, például biogeográfiai szemléletmód érvényesítésével.
13. A GSPC-t a CBD 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó Stratégiai Tervének szélesebb keretén belül kell megvalósítani. A biológiai sokféleséget terhelő hatások és a biodiverzitás csökkenésének hátterében álló okok mind a növényeket, mind a biológiai sokféleség számos más alkotóelemét sújtják. A 2011-2020 közötti időszakra szóló Stratégiai Tervben szereplő elemeket ezért az aktualizált GSPC nem részletezi, azonban ezeket olyan kiegészítő elemeknek kell tekinteni, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a GSPC hatékony végrehajtásához.

F. CÉLKITŰZÉSEK – 2011-2020

I. előirányzat: A növényvilág sokféleségének megfelelő megismerése, megértése és dokumentálása

1. célkitűzés: Valamennyi ismert növényfajt magába foglaló „on-line flóra” létrehozása

A korábbi 1. számú célkitűzést, a „Széles körben hozzáférhető növénylista készítése az ismert fajokról, a világflóra megismeréséhez” 85%-ban sikerült teljesíteni 2010-ig. Habár a munka folytatódik, a cél némileg módosult, hogy valóban egy használható, hozzáférhető, és a gyakorlati kérdésekre választ adó fajlista jöjjön létre. A „virtuális flóra” magában foglalja a szinonimák kezelését, a növényfajok földrajzi elterjedésének frissítését nemzeti szinten, határozókulcsok készítését és kiegészítését, és a helyi, illetve népi nevek összegyűjtését is. A célkitűzés a Globális Taxonómiai Kezdeményezéssel (Global Taxonomy Initiative) összehangolva kerül megvalósításra.

2. célkitűzés: Lehetőség szerint valamennyi ismert növényfaj konzervációs státuszának értékelése a megőrzési tevékenységek meghatározása céljából

E célkitűzés megvalósítása elsősorban nemzeti, illetve regionális szintű feladat, amely megalapozza a veszélyeztetett növényfajok in situ megőrzését (7. célkitűzés) és rögzíti a velük kapcsolatos legfontosabb természetvédelmi feladatokat (5. és 10. célkitűzés). A klimatikus és környezeti változások szükségessé teszik a társadalmi-gazdasági szempontból fontos növényfajok és –fajták megőrzéséhez is a megfelelő feladatok meghatározását. Biztos adatokból kiinduló következtetések levonása szükséges, amelyek igazolhatók, és megfelelő alapot nyújtanak a leendő természetvédelmi feladatok meghatározásához és kivitelezéséhez. A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) vörös listája (RedList) a kategóriákkal és hozzájuk tartozó kritériumokkal megfelelő keretet biztosít a veszélyeztetett fajok besorolásához. Mindeztől a növényfajok mintegy 10%-a került megvizsgálásra és besorolásra, amely nemzeti, regionális és globális szinten egyaránt szükségesé teszi a szakemberek széleskörű bevonását.

3. célkitűzés: A GSPC megvalósításához szükséges információk, kutatási és egyéb kapcsolódó eredmények és módszerek kidolgozása és megosztása.

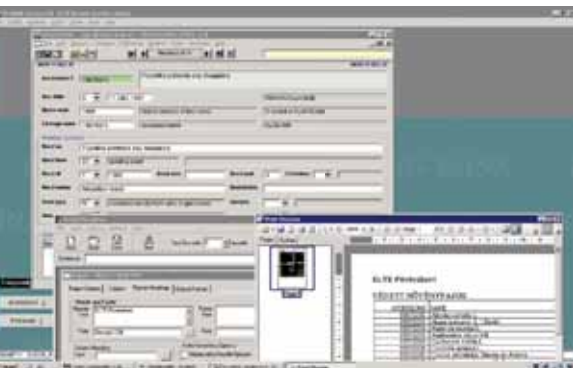
A természetvédelmi biológiai kutatások, a módszertan és a gyakorlat alapvető fontosságúak a növényi sokféleség megőrzéséhez és alkotóinak fenntartható használatához. Alkalmos modellek kidolgozásával és terjesztésével ezek az ismeretek, mint „legjobb gyakorlat” – amelyet aktuális kutatási eredmények és gyakorló

A növényvilág sokféleségének dokumentálása alapvető a megőrzési feladatok meghatározásához. Herbáriumi lap a Nemzetközi Dendrológiai Alapítvány gyűjtéséből.

A Nemzetközi Dendrológiai Alapítvány munkatársai a herbáriumi és fotódokumentáció mellett a taxonok jellemzőiről részletes rajtot is készítenek

Botanikus kerti számítógépes nyilvántartás az ELTE Fűvészkert adatbázisában. A nyilvántartás – többek között – a növények származásáról, nevelési körülményeiről, fejlődéséről, szakirodalmi adatairól biztosít információt kutatási, természetvédelmi és ismeretterjesztési célokra.

A Debreceni Botanikus Kert munkatársai rezes hölgyalmá (Hieracium aurantiacum) töveket telepítenek vissza Álmosdon.

A Vácrátóti Botanikus Kert munkatársai magyarföldi husáng (Ferula sadleriana) töveket telepítenek vissza a Békőre. A védett növények ex situ nevelésének és tartásának egyik legfontosabb célja az eredeti élőhelyen szükségessé váló élőhely-rekonstrukció során ismert eredetű növényanyag biztosítása a visszatelepítésekhez.

szakemberek tapasztalatai támasztanak alá – szükségesek az eredmények eléréséhez. „Alkalmos modell” alatt értendő a gyakorlati útmutatás a növények megőrzéséhez és fenntartható használatához különböző környezeti körülmények között. Kulcsfontosságú területek, ahol szükség van az alkalmas modell kidolgozásához: integrált in situ és ex situ megőrzés; veszélyeztetett növényfajok fenntartása természetes élőhelyükön; fenntartható használat és természetvédelem összehangolása; módszertan kidolgozása a prioritások meghatározásához; módszertan kidolgozása a természetvédelem és a fenntartható használat tevékenységeinek monitorozásához.

II. előirányzat: A növényvilág sokféleségének sürgős és hatékony megőrzése;

4. célkitűzés: Minden egyes ökológiai régió vagy vegetációtípus legalább 15 százalékának megőrzése hatékony gazdálkodás, illetve helyreállítás révén.

A célkitűzés lényege az életközösségek (ökoszisztémák) megőrzése nemzeti és/vagy regionális szinten. Mivel számos ökológiai régió magában foglal ökológiai hálózatot, illetve nagy kiterjedésű védett területeket, amelyek meghaladják a 15%-ot, ezért a „legalább 15%” meghatározás került a célkitűzésbe. Az „ökológiai régió” alatt olyan nagy kiterjedésű szárazföldi, vagy vizes terület értendő, amely földrajzilag jól körülhatárolható természetes közösségeknek ad otthont rá jellemző állat- és növényfajokkal, ökológiai rendszerrel, környezeti tényezőkkel és ökológiai kölcsönhatásokkal, amelyek nélkül a hosszú távú fennmaradása kerülne veszélybe. „Hatékony gazdálkodás” alatt olyan tevékenységek összessége értendő, amelyek biztosítják a növényközösség (vegetáció) létezését a hozzá tartozó élő és élettelen komponensekkel együtt. A célkitűzés magában foglalja továbbá a leromlott élőhelyek helyreállítását természetvédelmi jelentőségük fokozásán és az ökoszisztéma szolgáltatások biztosításán keresztül a növényi sokféleség megőrzése érdekében. Hangsúlyozni kell, hogy ez a célkitűzés szorosan összekapcsolódik más, védett természeti területeket érintő célkitűzésekkel.

5. célkitűzés: Minden egyes ökológiai régióban a növényi sokféleség szempontjából legfontosabb területek legalább 75 százalékának védelme, a növényfajok és azok genetikai diverzitásának megőrzését szolgáló hatékony gazdálkodás révén.

Ez a célkitűzés két fontos részből áll: (1) a növényi sokféleség szempontjából fontos területek meghatározása, és (2) ezen területek minimum 75%-ának hatékony védelme. Természetesen, a hosszú távú cél a növényi sokféleség szempontjából fontos területek 100%-ának védelme a szükséges területek bevonásával, az

életközösségeket érintő – különösképpen a klímaváltozással összefüggő – veszélyek elhárítása érdekében. A növényi sokféleség szempontjából fontos területek meghatározhatók számos kritérium megvizsgálásával (endemizmus, faji sokféleség, élőhelyi sajátosságok, ökológiai szolgáltatások, stb.). Ezen területek védelme biztosítható a megfelelő természetvédelmi eszközök alkalmazásával, például a terület védetté nyilvánításával. A fő kihívás a hatékony stratégiák meghatározása és alkalmazása egy-egy területen a növényi sokféleség fenntartása és – alkalmanként - növekedése érdekében.

6. célkitűzés: A termőföldek legalább 75 százalékán fenntartható gazdálkodás folytatása, a növényi sokféleség megőrzésének céljaival összhangban.

A végső cél fenntartható gazdálkodás folytatása minden termőföldön anélkül, hogy bármilyen káros hatást gyakorolna a növényi sokféleségre, illetve a növényi sokféleség szempontjából fontos területekre. A célkitűzésben szereplő „termőföld” alatt értendő minden olyan terület, amelyen az elsődleges cél földművelési tevékenység folytatása, egyaránt beleértve – többek között – a dísznövénykertészetet, a legeltetést és a fatermelést. Ebben a célkitűzésben érintett ágazatokhoz tartoznak – mások mellett – a szántóföldek, a legelők, az erdők (a nem erdészeti célúak is) és a hidrokultúrák. „A növényi sokféleség megőrzésének céljaival összhangban” arra utal, hogy számos feladatot szükséges integrálni a termőföldeken folytatott fenntartható gazdálkodásba: (1) a növényi sokféleség megőrzése, beleértve a genetikai sokféleséget, (2) olyan növényfajok megőrzése, amelyek egyediek, veszélyeztetettek, vagy társadalmi-gazdasági szempontból fontosak az adott művelt területen, (3) olyan művelési módok alkalmazása, amelyekkel elkerülhetőek a környező területek növényi sokféleségére gyakorolt negatív hatások. A célkitűzés mindazonáltal ösztönzi a jó földművelési módszerek alkalmazását és a kevésbé intenzív mező- és erdőgazdasági művelést.

7. célkitűzés: Az ismert, veszélyeztetett növényfajok legalább 75 százalékának in situ megőrzése.

A környezeti változások okozta veszélyek miatt a hosszú távú cél – minden veszélyeztetett növényfaj védelme és in situ megőrzése – elérése sürgetőbb, mint eddig bármikor. „In situ megőrzés” alatt értendő a veszélyeztetett faj életképes populációinak hatékony fenntartása eredeti élőhelyén, legalább egy védett területen, vagy védett területen kívül hatékony kezelés és ellenőrzés alatt (pl.: kezelési terv alapján). A „hatékony fenntartás” és a „hatékony kezelés” annyit jelent, hogy figyelembe kell venni a faj genetikai sokféleségét, illetve a klímaváltozás lehetséges hatásait, pl.: ökológiai folyosók, magassági zónák, illetve egyéb lehetséges élőhelyek által biztosított mozgásteret.

Mocsári kosbor (Orchis palustris) a Soroksári Botanikus Kertben (SBK) fenntartott lápréten. A botanikus kert eredeti, természetes élőhelynek nyújt oltalmat, ezáltal in situ tart fenn számos védett növényfajt. Mindez kiváló lehetőséget teremt a társulás szintű megfigyelésekre és kutatásokra is.

Tátogó kökörcsin (*Pulsatilla patens*) tövek a Debreceni Egyetem Botanikus Kertjének nevelőtelepén.

A Szarvasi Arborétum törzsültetvényének részlete pikelylevelű örökzöldek fajtáival. A törzsültetvény a gondosan kiszelektált, minősített fajták tartós megőrzését szolgálja, illetve ismert genetikai alapokról történő szaporításhoz biztosít szaporítóanyagot. Mindezen túl alkalmas hosszú távú fenológiai megfigyelésekre és az időszelő növények habitusváltozásának pontos leírására is.

A Budakalászi Kemotaxonomiai Botanikus Kert gyűjteményében elsősorban gyógyászati szempontból fontos és igéretes fajokat nevelnek.

8. célkitűzés: A veszélyeztetett növényfajok legalább 75 százaléka legyen elérhető *ex situ* gyűjteményekben – lehetőleg a származási országban -, és legalább 20 százalékuk legyen elérhető rekonstrukciós és vissza-telepítési programok számára.

Ennek a célkitűzésnek egy átfogó / összetett program megvalósítása a célja, amely megfelelően kiegészíti az *in situ* megőrzést genetikailag reprezentatív állományok fenntartásával, és olyan intézkedések alkalmazásával, amelyek csökkentik a természetes állományok veszélyeztetettségét és a klímaváltozás lehetséges negatív hatásait. Prioritásként kell kezelni a legvesélyeztetettebb fajok genetikailag reprezentatív populációinak *ex situ* létrehozását. Az *ex situ* állományoknak hozzáférhetőeknek, biztonságosan fenntartottnak, genetikailag reprezentatívnak, és lehetőleg a származási országban létrehozott gyűjteményeknek kell lenniük. Ugyanakkor, *ex situ* állomány fenntartása történhet a származási országon kívül is a megfelelő hatóságok jóváhagyásával (pl.: magbank). Növekvő igényre kell számolni az *ex situ* állományokból szaporítóanyag biztosítására visszatelepítésekhez, élőhely-rekonstrukciókhoz a természetes élőhelyen történő evolúciós és adaptációs folyamatok segítéséhez, különös figyelmet fordítva a fokozatosan változó környezeti adottságokra.

9. célkitűzés: A haszonnövények genetikai sokféleségének 70 százaléka kerüljön megőrzésre, beleértve azok vadon élő rokonait és egyéb, társadalmi-gazdasági szempontból értékes növényfajokat, az őslakos és helyi közösségek kapcsolódó tudásának tiszteletben tartása, megőrzése és fenntartása mellett.

A legfontosabb természetű növények genetikai sokféleségének megőrzésére egy nemzetközi szabályozás került bevezetésre (International Treaty for Plant Genetic Resources for Food and Agriculture). Ugyanakkor, a szabályozás nem érinti a társadalmi-gazdasági szempontból fontos egyéb fajokat, beleértve olyanokat is amelyek, csak helyi jelentőséggel bírnak. Ezek a fajok lehetnek gyógyhatású növények, természetű fajok vadon élő rokonai, helyi tájfajták, felhagyott, illetve „fel nem ismert” növényi források, amelyek a jövő természetű, széles körben használt növényeivé válhatnak, például a kedvezőtlen környezeti változások miatt. A megőrzendő fajok kiválasztása egyenként, a konkrét esetek alapján, nemzeti, illetve regionális szinten ajánlott, a nemzeti szükségletek szerint figyelembe véve a környezeti változásoknak az élelmezésre és megélhetésre gyakorolt lehetséges hatásait. Ez a célkitűzés mintegy 2–3000 növényfajt érinthet világszerte. A célkitűzés másik fontos nemzeti, illetve regionális szinten a helyi közösségek bevonásával megvalósítandó eleme a növényekhez, illetve használatukhoz kötődő tudás megőrzése összhangban a 13. célkitűzéssel.

10. célkitűzés: Hatékony, rendelkezésre álló fenntartási tervek az új biológiai inváziók megelőzésére és az invázió által érintett, a növényvilág sokféleségének szempontjából fontos területek megfelelő kezelésére.

Ez a célkitűzés – a korábbi célkitűzéssel ellentétben – nem az egyes tájidegen, veszélyesnek tűnő jövevény fajok invazívá nyilvánítására koncentrál – amelyek új környezetbe kerülve sokszor csak idővel válnak azzá –, hanem ezen fajok (növények, állatok, mikroorganizmusok) közössége és az érintett ökoszisztémára, élőhelyre gyakorolt együttes hatását tartja szem előtt. Kezelési tervek készítése szükséges (ökoszisztéma szemlélettel / megközelítéssel) a kárt szenvedett fajok, károsodott életközösségek és azok működésének helyreállítására. Ehhez szükséges a célterületek – ökoszisztémák és élőhelyek -, mint a „növényi sokféleség szempontjából fontos területek” meghatározása. A klímaváltozás befolyásolja az invazív fajok terjedését és fokozhatja az általuk kiváltott hatásokat, ezért a jövőben elkészülő kezelési terveknek tartalmazniuk kell a megfelelő előkészületeket és a klímaváltozás hatásaira adott lehetséges válaszokat

III. előirányzat: A növényi sokféleség fenntartható és igazságos használata;

11. célkitűzés: A nemzetközi kereskedelem ne veszélyeztessen egyetlen vadon élő növényfajt sem.

A Washingtoni Egyezmény – a nemzetközi használatban CITES¹⁵ – egy nemzetközi hálózatot hozott létre, illetve tart fenn a vadon élő veszélyeztetett növényfajok nemzetközi kereskedelmének szabályozására, felügyeletére. Ez a célkitűzés egyedülálló a Stratégia célkitűzései között a megvalósítás, monitoring és felülvizsgálat terén, amelyet a Washingtoni Egyezmény Titkársága biztosít együttműködésben az Egyezményt aláíró Résztes Felekkel.

12. célkitűzés: Valamennyi vadon termő növényből előállított termék nyersanyagellátása fenntartható módon történjen.

Ez a célkitűzés következetesen kapcsolódik a CBD második céljához, a „Fenntartható használat”-hoz, ezért hosszú távú célja minden természetes növényi alapanyagforrás fenntartható kezelése / használata. „Növényi alapanyagú termék” alatt értendő az élelmiszer, a faanyag, a fa alapanyagú termékek, a rostonövények / természetes fonalak, a dísnövények, a gyógyszertárak, stb. „Fenntartható

¹⁵ Egyezmény a Veszélyeztetett Vadon Élő Állat- és Növényfajok Nemzetközi Kereskedelméről (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) - http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300032.TV

A botanikus kertet szimbolizáló „Noé bárkája” a Berkenyeházban, a Vácrátóti Botanikus Kertben. A látogatóközpont ismeretterjesztő tevékenységeivel különösen a felnövekvő generációkat segíti a növényvilág megismerésében, működésének, összefüggéseinek megértésében.

Fiatal kutatók a Debreceni Diószegi Sámuel Botanikus Kertben

Kihelyezett iskolai foglalkozás a Szegedi Fűvészkertben. A Fűvészkert a város és a környékbeli települések diákjainak biztosít szabadtéri műhelyt biológiai és ökológiai ismereteik megszerzéséhez és bővítéséhez.

beszerzés / fenntartható előállítás” alatt értendő a beszerzés és előállítás során a társadalmi és környezeti szempontok figyelembevétele, úgy mint / többek között, az egyenlő hozzáférés és az előnyök / haszon megosztása (Access and Benefit Sharing – ABS); az őslakosság, a helyi közösségek bevonása. Az értéknövelés és a további feldolgozás során törekedni kell a hulladékcsökkentésre és a termékút hatékonyságának javítására a vadon élő növénypopulációkra gyakorolt kedvezőtlen hatás enyhítése érdekében.

13. célkitűzés: A növényi erőforrásokkal kapcsolatos történeti, illetve helyi tudás, újítások és szokások szükség szerinti fenntartása vagy gyarapítása, a szokásos használat, a fenntartható megélhetés, a helyi élelmiszerbiztonság és egészségügyi ellátás támogatása érdekében.

Ez a célkitűzés a megélhetést, az élelmiszer-biztonságot, az egészséggondozást érintő, leginkább az őslakosok, illetve a helyi közösségek által őrzött tudásbázis fenntartására összpontosít. Az intézkedés azt igyekszik biztosítani, hogy a jövő generációk továbbra is részesüljenek a növényi forrásokból származó előnyökből. A célkitűzés foglalkozik a növényi génforrások hanyatlásával, és a CBD munkaprogramnak a 8. cikk (j) pontjával és a kapcsolódó rendelkezésekkel összehangolt végrehajtásával. A 9. célkitűzés kiegészítéseként e célkitűzés alkalmazása hosszú távon előnyösen segítheti a helyi közösségek alkalmazkodását a felmerülő környezeti kihívásokhoz.

IV. előirányzat: A növényvilág sokféleségének a fenntartható megélhetésben játszott szerepének és az egész földi életben betöltött fontosságának oktatása és tudatosítása;

14. célkitűzés: A növényvilág sokfélesége és a megőrzés szükségessége jelentőségének beemelése a kommunikációs, oktatási és figyelemfelhívó programokba.

A növényi sokféleség fontosságát terjesztő kommunikáció, oktatás és figyelemfelhívás. E célkitűzés megvalósítása alatt értendő az iskolarendszeren belüli és kívüli oktatás minden szintje, egyaránt bevonva az általános- és a középiskolákat, valamint felsőoktatási intézményeket. A célcsoportok ugyanakkor nem csak a gyerekek, tanulók, hanem politikai döntéshozók és döntés-előkészítők is, illetve a teljes lakosság. Megfontolandó specifikus indikátorok kidolgozása az eredmények monitorozására a különböző célcsoportok esetében. Stratégiai jelentőségű feladat a növényi sokféleség védelmének és megőrzésének beépítése a szaktantárgyakon (biológia és környezetismeret) túl, az oktatás-politika, illetve a tantervek más szakterületeibe is.

V. előirányzat: A GSPC megvalósításához szükséges kapacitások és a széles nyilvánosság elkötelezettségének megteremtése.

15. célkitűzés: A GSPC céljainak elérése érdekében a nemzeti szükségletek szerinti, elegendő számú, képzett szakember, optimális feltételek között dolgozzon.

A GSPC célkitűzéseinek eléréséhez szükséges jelentős mértékű kapacitásbővítés, amely széleskörűen képzett szakembereket jelent a megfelelő infrastrukturális háttér biztosításával. A képzési programok megvalósítása mellett, a célkitűzések eléréséhez szükséges / elengedhetetlen az elkötelezettség az infrastrukturális háttér hosszú távú fenntartására. „Optimális feltételek” alatt értendő a megfelelő technikai, intézményi és pénzügyi források biztosítása. A szakképzésnek a nemzeti szükségleteken kell alapulnia, ugyanakkor a kapacitásnövelés a szakképzésen és továbbképzésen túl a közreműködők és más érdekelt felek bevonását is jelenti, különösen a helyi közösségek szintjén.

16. célkitűzés: A GSPC célkitűzéseinek elérése érdekében a növényvilág megőrzését szolgáló intézmények, hálózatok és partnerségek létrehozása, illetve erősítése nemzeti, regionális és nemzetközi szinten.

A hálózatok és partnerségek segítik a kommunikációt és az információ, a tapasztalat és a technológia cseréjét. Partnerségekre van szükség a kapcsolatok erősítésére a megőrzéssel foglalkozó különböző ágazatok, pl.: növénytan, környezetvédelem, mező- és erdőgazdálkodás, oktatás és az érintett helyi közösségek között egyaránt. A célkitűzés tartalmazza a meglévő hálózatok és partnerségek bővítését, és szükség esetén új partnerségek és hálózatok létrehozását. Globális szinten a Global Partnership for Plant Conservation (GPPC) létrehozása sikeres kezdésnek mondható egy, a növénymegőrzéssel foglalkozó közösség létrehozásával, ugyanakkor további erőfeszítésekre, illetve további ágazatok bevonására van szükség úgy, mint az oktatás, a mező- és erdőgazdaság, a vízgazdálkodás, az ipar és a kommunikáció, valamint a helyi közösségek szintjén.

*Speciális növénynevelő egység a Szegedi Fűvészkertben. A felújított fitotronban szabályozott körülmények között nyílik lehetőség pl. az ex situ szaporított, fokozottan védett tartós szegfű (*Dinathus diutinus*) egyedeinek nevelésére a genetikai kutatásokhoz és a visszatelepítések növényanyagának biztosításához.*

Új pozsgásház a Vácrátóti Botanikus Kertben. A kaktuszok és pozsgások eredeti élőhelyet idéző bemutatása mellett az élőgyűjtemény egyben ex situ tevékenység is, illetve biztosítja az oktatáshoz, kutatáshoz és ismeretterjesztéshez szükséges gazdag növényállományt.

Az EU VI-os keretprogramja keretében 2004-2009 között 24 európai társintézmény dolgozott közösen az európai honos flóra magbanki génmegőrzésén. Hazánkból a konzorcium tagja a Fővárosi Állat- és Növénykert volt, amely e munkával párhuzamosan, 2006-ban újjára indította a hazai flóra természetvédelmi célú génmegőrzését szolgáló Pannon Magbankot is.

G. A GSPC MEGVALÓSÍTÁSA

1. Végre kell hajtani a GSPC megvalósításához szükséges intézkedéseket nemzetközi, szomszédsági (szomszédos határokon átívelő), nemzeti és regionális szinten. Ide tartozik a nemzeti célkitűzések kidolgozása és beépítése a kapcsolódó tervekbe, programokba és kezdeményezésekbe, köztük a nemzeti biodiverzitási stratégiákba és cselekvési tervekbe. A nemzeti célkitűzések országonként eltérőek, a növényi sokféleség szintjében és a nemzeti prioritásokban rejlő különbségeknek megfelelően. A multi- és bilaterális finanszírozó szervezeteknek meg kell fontolniuk olyan vezérelvek és eljárások bevezetését, amelyek biztosítják, hogy finanszírozó tevékenységük támogató és ne a GSPC-vel és a hozzá tartozó célkitűzésekkel ellentétes legyen.

2. A GSPC-t a CBD 2011-2020 közötti időszakra vonatkozó, aktualizált Stratégiai Tervével, valamint az Egyezményhez kapcsolódó, egyéb munkaprogramokkal, dokumentumokkal és jegyzőkönyvekkel, kezdeményezésekkel összhangban kell megvalósítani. Ezen felül szükség lesz egy olyan keret kidolgozására, amely lehetővé teszi a GSPC megvalósításának nyomon követését a 2011-2020 közötti időszakban, beleértve az indikátorok és mérőszámok áttekintését és harmonizációját a CBD 2010-es biodiverzitási indikátor-rendszerébe tartozó folyamatokkal összhangban.

3. Annak érdekében, hogy a megvalósítás előrehaladását ne akadályozza a korlátozott finanszírozási lehetőség és a képzéseket biztosító workshop-ok hiánya, szükség lesz a megújított GSPC megfelelő emberi, technikai és pénzügyi erőforrásokkal való támogatására a célkitűzések 2020-ra történő megvalósítása érdekében. Ennél fogva, a GSPC további fejlesztésébe és megvalósításába a CBD Résztes Felelő túlszámú szereplőket kell bevonni, úgymint: (I) nemzetközi kezdeményezések (pl. nemzetközi egyezmények, kormányközi szervezetek, ENSZ-ügynökségek, multilaterális segélyszervezetek); (II) a Global Partnership for Plant Conservation tagjai; (III) konzervációs és kutató szervezetek (beleértve a védett területeken gazdálkodók testületeit, botanikus kerteket, génbankokat, egyetemeket, kutatóintézeteket, nem kormányzati szervezeteket és az ezekből álló hálózatokat); (IV) közösségek és nagyobb csoportok (beleértve az őslakos és helyi közösségeket, gazdálkodókat, nőket, fiatalokat); (V) kormányzatok (centrális, regionális, helyi hatóságok); valamint (VI) a magánszektor.

**„Egészséges kulturális fejlődés csak akkor várható,
ha az emberi alkotások nem a természet romjain,
de a természeti alkotások mellett és azok keretében foglalnak tért.”**

Kaán Károly

*„Egy nemzet közművelődési fokmérője lehet a botanikus kert,...
... ezért egy nép ily irányban hozott áldozatkészsége sokat mond,
közművelődési fejlettségének színvonalára nézve pedig alighanem mindent elárul.”*

Richter Aladár (1905.)

A gyűjteményes kertekről

A gyűjteményes kertek lényegében élő múzeumok, hazánk élő-lélegző örökségének nagy értékű kincstárai. Megtalálhatók bennük ritka, veszélyeztetett fajok, de számos kertészeti változat is, amelyek szépségükön túl gyakorlati hasznót is hajtanak számunkra. A gyűjtemények egyúttal a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából gazdag géntartalékok és génbankok, valamint az úgynevezett ex-situ, vagyis az eredeti élőhelyen kívüli megőrzés, illetve a felszaporítás és a visszatelepítés kulcsintézményei.

A botanikus kertek a botanikatudományok művelésének is hagyományos intézményei. Élőgyűjteményeik nélkülözhetetlen háttérrel biztosítanak a kutatásokhoz. Kulcsszerepük van a természetvédelem számos ágában, eredményeiket a cselekvő természetvédelem is folyamatosan felhasználja. Az intézményekben felhalmozott gazdag szellemi tudás és szakmai tapasztalat, értékes szakkönyvtári állomány és kiterjedt nemzetközi kapcsolatok a konkrét problémák megoldását is jelentős mértékben segítik.

A növénygyűjtemények az oktatás számára is jelentős bázist jelentenek, élő szemléltető anyagot biztosítanak. Nem csupán a biológiai-botanikai, de az ökológiai, környezet- és természetvédelmi képzések is elképzelhetetlenek növényismeret, -szervezetten, -rendszeren, stb. nélkül.

Az oktatáson túl kiemelkedő szerep jut Kertjeinknek a közművelődés terén, amelyet az évi több mint kétmillió látogató is igazol. A növények világával kapcsolatos ismeretterjesztés mellett a szép, harmonikus környezet saját környezetünk iránti igényességünket, felelősségérzetünket is növeli, vagyis segíti, fokozza a környezettudatos magatartás kialakulását, illetve életminőségünk javulását.

Az ember fogékony a szépre, a harmóniára, élvezi a természet gazdagságát, a felfedezés örömét. A gyűjteményes kertek és az ott dolgozók hivatása, hogy mindehhez embertársainkat hozzásegítsék, gyarapítva ismereteiket, növelve környezetük iránt érzett felelősségüket. Kertjeink óriási potenciális lehetőségekkel bírnak, amelyet szeretnénk kihasználni, mert úgy gondoljuk, ez közérdek. A fejlesztés lehetősége és az üzemeltetés biztonsága mindannyiunk örökségének megóvásához, természetvédelmi feladataink ellátásához, médium szerepünk megfelelő betöltéséhez szükséges.

A GYŰJTEMÉNYES KERTEK FŐBB TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEI, DIÓHÉJBAN...

- Élőgyűjtemények, valamint kapcsolódó gyűjtemények (pl. herbárium, maggyűjtemény, stb.) fenntartása és megőrzése, amely a kertek minden más tevékenységének alapja
- Tudományos kutatási háttér biztosítása számos alap- és alkalmazott kutatás végzéséhez
  - így többek között a botanika számos ága (pl. taxonómia, fenológia, virágzás- és szaporodásbiológia, stb.),
  - a gazdasági ágazatok (pl. farmakológia, növénynevelés, táj- és kertépítészet, zöldfelület-gazdálkodás, stb.)
  - valamint a természetvédelem, a természeti erőforrások fenntartható használata számára.
- Természetvédelem – biológiai sokféleség megőrzése, ezen belül kulcsszerep a hazánk által is aláírt és ratifikált, így kötelező érvényű, a természetvédelem területén született nemzetközi egyezmények és EU szabályozások végrehajtásában, in-situ és ex-situ programok, génmegőrzés-fajfenntartás, veszélyeztetett fajok szaporítása és repatriálása, akciók és kampányok szervezése
- Nemzetközi szakmai kapcsolatok építése és fenntartása, részvétel a nemzetközi szervezetek munkájában
- Oktatás (botpedagógia) az óvodától az egyetemig, illetve az azt követő posztgraduális képzések keretében
- Közművelődés (botpedagógia) 0-100 éves korig – ismeretterjesztés és szemléletformálás, környezettudatos magatartás- és cselekvésformák kialakítása, különös tekintettel a természetvédelemre és a kertkultúrára
- Turisztikai igények kiszolgálása, igényes rekreációs környezet biztosítása

A **gyűjteményes kertek természetvédelmi tevékenysége** a botanikatudományok, mint a természetvédelem alappilléreinek művelésén túl számos gyakorlati feladat ellátásában és program végzésében merül ki. A **biológiai sokféleség megőrzése érdekében számos védett vagy veszélyeztetett fajt és változatot nevelnek és szaporítanak** (*ex situ*). E **tevékenység** a gyűjtemény gazdagításán, mint alaptevékenységen túl egyben **génmegőrzés**. Számos természetes populáció képviselői – az eredeti élőhely elpusztulásával – ma már csak gyűjteményes kertekben lelhetők fel, és sajnos ez egyes fajok és változatok esetében is előfordul. Az utolsó hírnökök által hordozott genetikai információ pótolhatatlan, megőrzése kulcsfontosságú feladat, ezért **az intézmények számos szaporítási, fenntartási programot futtatnak**. A genetikai információ megőrzésén kívül ezek az állományok lehetővé teszik, hogy a felszaporításuk révén nyert új egyedeket eredeti élőhelyükre telepítsék vissza, azaz repatriálják. Ugyanakkor a szaporítási és **viSSzatelepítési programok** számos szaporodásbiológiai ismeretet nyújtanak, amelyek más, természetes élőhelyen élő populációk (in situ) védelmét, megőrzését is segítik. A közvetlen természetvédelmi célú feladatok ellátásán túl **a gyűjteményes kertek a környezettudatos nevelésnek is bázisintézményei**. Szakértelemmel mutatják be mit, és hogyan lehet és kell megvédeni. A kertek számos természetvédelemmel kapcsolatos programot szerveznek, kampányt kezdeményeznek, amelyeknek jelentős szerepe van a közvélemény formálásában, és különösen a felnövekvő generációk ismereteinek gyarapításában és környezettudatos szemléletének formálásában.

FEJLŐDŐ HAZAI BOTANIKUS KERTEK A III. ÉVEZRED ELEJÉN

Miközben a világban – felismerve nélkülözhetetlen szerepüket – a botanikus kertek száma folyamatosan növekszik, hazánkban e nemzeti kincsek sorsa az elmúlt évtizedekben egyre bizonytalanabbá vált, a Kertek a működőképesség határára sodródtak. A nemegyszer drasztikus személyi és pénzügyi forrás elvonás következtében a megfelelő szintű fenntartás és működtetés gyakorlatilag ellehetetlenült, nagyobb beruházásokra pedig egyáltalán nem volt lehetőség.

2004-ben a MABOSZ koncepciót dolgozott ki a hazai gyűjteményes kertek (arborétumok és botanikus kertek) fejlesztésére. A dokumentum nyomán megkezdődtek az egyeztetések az érintett minisztériumok képviselőivel, amelyet a környezetvédelmi tárca fogott össze. Felismerve a botanikus kertek és arborétumok természetvédelemben és környezetkultúrában betöltött misszióját, illetve az intézményekben e téren rejlő potenciált, az illetékes döntéshozók az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** keretében a hazai gyűjteményes kertek számára 2007-2013. között **évszázados viszonylatban egyedülálló nagyságrendű fejlesztési forrást biztosítanak**.

Az ÚMFT Közép-Magyarországi, illetve a Környezet és Energia Operatív Programban eddig 10-10 gyűjteményes kerti projekt nyert támogatást összesen 2,35, illetve 1,53 milliárd forint értékben. A nyertes projektek keretében az intézmények jellemzően élőhelyek megőrzését, illetve rekonstrukcióját, kert- és gyűjteményfejlesztést, továbbá ex-situ fajmegőrzési programokat valósítanak meg.

Fenti források biztosításával a Magyar Köztársaság igen jelentős lépést tesz a Biológiai Sokféleség Egyezményben vállalt kötelezettségeinek teljesítése felé, különös tekintettel a Növényvilág Megőrzésének Világstratégiájában és hazánk 2009-2014-re szóló Biológiai Sokféleség Megőrzési Stratégiájában* rögzített célok közül, a megőrzést szolgáló intézményrendszer kapacitásának bővítése és az ex-situ (gén)megőrzésbe bevont fajok kívánatos arányának elérése tekintetében, összességében az ex-situ védelem megerősítése érdekében.

A botanikus kertek és arborétumok összessége, mint intézményrendszer a hazai génmegőrzés egyik legfontosabb oszlopa. Megerősíti ezt, hogy a MTA és az NKTH által vezetett NEKIFUT** projektben a többek között gyűjteményes kertekből álló hálózat stratégiai jelentőségű kutatási infrastruktúrának (SKI) minősült. A gyűjteményes kertek állami feladatok sokaságának ellátásával bizonyítják hazánkban a növényvilág sokféleségének megőrzése iránti elkötelezettségét, ezért fejlesztésük jó befektetés, ugyanakkor e téren végzett tevékenységük finanszírozása a Magyar Állam hálás kötelessége, hiszen hazánk genetikai tartalékainak megőrzése nemzetstratégiai feladat. Mindez hatékonyabb, nagyságrendekkel kisebb forrásigényű, ezért célszerűbb, mint akár egy új intézményhálózat kialakítása, akár a genetikai tartalékok elvesztéséből eredő közvetlen és közvetett károk „helyreállítása”, ha az egyáltalán lehetséges.

A gyűjteményes kerti projektekről bővebb információ található a MABOSZ honlapján
[www.mabotkertek.hu/fejlesztések].

* A biológiai sokféleség megőrzésének stratégiája. A 96/2009. (XII. 9.) OGY határozat a 2009-2014 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról 1. melléklete - http://www.kvvm.hu/cimg/documents/96_2009_OGY_hatarozat_NKP_3_1%20melleklete.pdf

** Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Felmérés és Útiterv (NEKIFUT) Projekt - <http://www.nih.gov.hu/innovaciopolitika/nekifut/elinult-nemzeti-kutatasi>

www.mabotkertek.hu

